

М.П. Сичевського

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОДОВОЛЬЧИХ РЕСУРСІВ

**ПРОДОВОЛЬЧІ РЕСУРСИ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць за матеріалами
II Міжнародної науково-практичної конференції

*Секція 2. "Економіка та управління підприємствами і
галузями агропродовольчого комплексу"*

11 листопада 2014 р.
"Інститут продовольчих ресурсів" НААН України,
м. Київ

*Під загальною редакцією член-кореспондента НААН
України, д.е.н., професора М.П. Сичевського*

Київ-2014

УДК 334.012.64.664
ВПК 65.32 (4 Укр)
1178

*Під загальною редакцією чл.-кор. НААН України,
д.с.н., професора М.П. Сичевського*

Редакційна колегія:

А.Е. Юзфович, чл.-кор. НААН України, д.с.н.;
Л.В. Дейнеко, д.с.н.;
О.В. Коваленко, к.с.н., с.н.с.;
О.Б. Шмаглій, к.с.н., с.н.с.
Н.С. Коткова, к.с.н.

Затверджено до друку Вченою радою Інституту продоволь-
чих ресурсів НААН України (протокол № 11 від 18 листопада
2014 р.)

1178 **Продовольчі ресурси: проблеми і перспективи:** зб. наук.
праць за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф., Сек-
ція 2. "Економіка та управління підприємствами і галузя-
ми агропродовольчого комплексу", 11 лист. 2014 р. /
Інститут продовольчих ресурсів НААН України. – К. :
ННЦ ІАЕ. – 2014. – 232 с.

Збірник висвітлює теоретичні та прикладні аспекти формування кон-
курентоспроможного ринку продовольства України, його проблеми та
перспективи. Висновки і пропозиції, викладені у збірнику, знайшли відо-
браження у матеріалах і виступах авторів під час роботи Другої міжнаро-
дної науково-практичної конференції "Продовольчі ресурси: проблеми і
перспективи", що відбулася в Інституті продовольчих ресурсів НААН, 11
листопада 2014 року в м. Києві.

Призначено для вчених та фахівців у галузі економіки харчової та пе-
реробної промисловості.

© "Інститут продовольчих ресурсів", 2014

Матеріали виступів на пленарному засіданні

УДК 338.12

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ТА ПЕРЕРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

*В.М. Жук, д.с.н., професор, член-кореспондент НААН,
віце-президент НААН*

Агропромисловий комплекс України є найбільш потужним і
значним бюджетоформуючим сектором нашої країни. Він
забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність
країни і формує 16-18% її валового внутрішнього продукту та
близько 60% фонду споживання населення. За останні десять
років агропромисловий сектор України зробив значний крок у
власному розвитку. Міжнародні організації та більшість провід-
них експертів сьогодні відносять Україну (разом з Бразилією,
Аргентиною та Російською Федерацією) до країн з найбільшим
потенціалом розвитку аграрного виробництва в світі.

Сьогодні аграрна галузь України стабільно нарощує вироб-
ництво порівняно з 2013 роком. У 2014 р. очікується валове
виробництво зернових близько 64 млн т (без АР Криму), цукро-
вих буряків – 1,5 млн т тощо. При цьому значно зростає питома
вага експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її
переробки. Зміцнення сільського господарства є основною пере-
думовою розвитку харчової промисловості, що сприяє переробці
і створенню продуктів з більшою доданою вартістю, нових робо-
чих місць, зростанню експортних валютних надходжень та загаль-
ноекономічного добробуту. Зокрема, перехід від експорту зер-
на до експорту борошна та тваринницької продукції, від експорту зер-
насія олійних до експорту олії та шроту – це лише питання ча-
су. За нашими розрахунками реалізація такого кроку надасть мо-
жливості отримати додаткові надходження у бюджет країни не

УДК 631.1.016:330.837

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА

О.Г. Шпикуляк, д.е.н.,

*старший науковий співробітник, декан економічного факультету
Вінницький національний аграрний університет*

Аграрна економічна наука розглядає інституції та механізми розвитку - регулювання ринку продовольства у площині економічного механізму, складовими якого є ціновий, фінансовий, господарський. У даному ракурсі обґрунтовується сучасна парадигма формування інститутів цінового, фінансового і господарського механізму регулювання ринку продовольства. Проте залишається широке коло невирішених питань у площині розбудови ефективної регуляторної політики, що стосується ціноутворення, формування ефективних ринкових структур в системі інфраструктури виробництва, обслуговування та просування продукції від виробника до споживача.

Вважаємо, що ринок як системне утворення неможливо, та і недоцільно, обмежувати формальними ознаками, проте об'єктивно має місце наявність інституціональної системи, яка покликана виконувати стабілізаційні ролі. Означений принцип застосовується по відношенню до ринку продовольства як особливого, функціонуючого на принципах чистої конкуренції, адже тут велика кількість економічних агентів, які продають ідентичну продукцію. Ринок продовольства у національному і глобальному масштабі розвивається за загальноприйнятими законами, проте існують специфічні особливості, що потребує втручання інститутів державного регулювання. Особливо це актуально для вітчизняної сучасності з її нестабільними ринками в частині кон'юнктури, сформованої, але неефективної - практично не функціонуючої інфраструктури. Проте визначальним фактом ефективності ринку є інституції та державна політика регулювання щодо яких вітчизняний ринковий механізм сьогодні наслідують мало проблем.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ

го факультету
тет

гуції та механіз-
у площині еко-
ий, фінансовий,
я сучасна пара-
зого і господар-
ства. Проте за-
ющині розбудо-
ється ціноутво-
ур в системі ін-
росування про-

я неможливо, та
наками, проте
ої системи, яка
чений принцип
льства як особ-
нкурентції, адже
ають ідентичну
у і глобальному
аконами, проте
учання інститу-
ьно для вітчиз-
ми в частині
актично не фу-
м фактом ефек-
а регулювання,
ні наслідуючи

Інституціональна система регулювання аграрного ринку формує підвалини результативності господарювання. Проте на думку багатьох науковців, зокрема П.Т. Саблука, С.М. Кваши [1], А.Г. Мазура [2], регулювання продовольчого ринку в Україні уособлює неефективність. Красномовною є теза про те, що дієвість регуляторної політики в державі є недостатньою через постійно змінювані правила економічної діяльності, не чітке визначення регуляторного поля [2]. Саме у цьому проявляються особливості функціонування інституціональної системи регулювання ринку продовольства зокрема.

Оцінюючи інституціональну систему розвитку та регулювання ринку продовольства, окреслюючи наявні проблеми її функціонування зауважимо, що тривалий період трансформації економіки сформував стійкі стереотипи невизначеності в агровиробництві і безсистемний характер державної галузевої політики. Сьогодні українська аграрна сучасність в інституціональному забезпеченні наслідуює цілий комплекс невідповідностей, неринкових інституцій, які зумовлюють неефективність ринку, зниження економічного інтересу аграрних господарів (див. таблицю).

Вважаємо, що в умовах, які склалися, державі необхідно здійснювати цілеспрямоване регулювання ринку продовольства, взявши за мету стабілізувати цінові і кон'юнктурні умови, удосконалити його інфраструктуру та організаційно-економічний механізм функціонування в частині інституційно-правового забезпечення.

Інституціональна система регулювання ринку продовольства формується переважно державою, яка встановлює правила, закони, норми в рамках національних традицій і відповідної політики управління. Складові цієї системи упорядковують поведінку економічних агентів і держави, що закріплюється в законодавстві, а також делегується визначеним інститутам.

Економічне переформатування аграрної сфери на нову інституціональну базу наслідуює комплекс перетворень, які пов'язані з розбудовою ринку. Продовжується становлення аграрного ринку, а відтак його структурних складових відповідно до кон'юнктури. Таким чином, обґрунтованою виглядає проблема

дослідження становлення інституцій та економічних механізмів регулювання ринку продовольства.

Інституціональні умови розвитку та регулювання ринку продовольства в Україні*

Інституціональні умови	Проблеми	Результати (наслідки)
Нестабільність аграрної політики	Часті зміни «правил гри»	Паліативність (негативні результати) господарських взаємодій
Ціноутворення і цінова політика	Диспаритет цін, нееквівалентність міжгалузевого обміну; недотримання об'єктивних економічних законів господарювання	Недоотримання господарюючими суб'єктами доходів, збитковість окремих виробництв
Вибірковий протекціонізм	Поширення підтримки не на всіх суб'єктів господарювання	Обмеження можливостей підприємців господарювати в рівно конкурентних умовах
Незавершеність аграрної реформи	Відсутність інституціональних умов для капіталізації землі	Консервація відчуження селянина від головного засобу виробництва; розвиток тіньового ринку землі; неринковий характер перерозподілу земельних активів
Відсутність функціональних недержавних структур захисту інтересів селян (саморегулювальної організації) – професійні та між професійні об'єднання, продуктові союзи	Обмежені можливості у селянина донести до влади свої проблеми і захистити інтереси, брати участь у формуванні й обговоренні політики регулювання ринку продовольства	Значні розходження заходів державної політики із реальними потребами селян, учасників аграрного ринку щодо захисту їх інтересів
Інфраструктура ринку	Недієздатність, неефективність, недостатнє законодавче забезпечення функціонування	Відсутність у селян можливостей виходу на організований ринок

*Систематизовано за дослідженнями автора.

інституцій та економічних механізмів
ольства.

ови розвитку та регулювання овольства в Україні*

Проблеми	Результати (наслідки)
Правила гри	Паліативність (негативні результати) господарських взаємодій
Високі ціни, несквіва- ль міжгалузевого недотримання тих економічних господарювання	Недоотримання госпо- дарюючими суб'єктами доходів, збитковість окремих виробництв
Відсутність підтримки не- б'єктів господа- рювання	Обмеження можли- востей підприємців госпо- дарювати в рівно конку- рентних умовах
Відсутність інституціона- лізації для капіталіза- ції землі	Консервація відчуження селянина від головного засобу виробництва; розвиток тіньового ринку землі; неринковий характер перерозподілу земель- них активів
Відсутність можливості у владі захищати їх участь у обговоренні регулювання довольства	Значні розходження заходів державної полі- тики із реальними по- требами селян, учасни- ків аграрного ринку щодо захисту їх інтере- сів
Відсутність, неефекти- вність законода- вчого регулювання	Відсутність у селян можливостей виходу на організований ринок

* автор.

У національній аграрній економіці мають місце інституції та інститути регуляторного змісту, при цьому їхні функції-результати не завжди узгоджені з іншими учасниками, а механізми функціонування недосконалі.

У ринкових умовах держава як інститут забезпечення розвитку суспільства створює умови, встановлює інституціональні традиції, які регулюють економічну діяльність. Економічна діяльність в аграрній сфері формує підвалини національної продовольчої безпеки, тому забезпечення відповідного економічного інтересу господарювання економічних агентів є ключовим питанням політики цінового регулювання. Забезпечення економічного інтересу господарювання на землі і в аграрній сфері економіки загалом є першочерговим і вельми актуальним питанням, яке потребує сучасного теоретико-методологічного обґрунтування. Ціновий механізм об'єктивно є головним інструментарієм забезпечення мотивації виробника в умовах вітчизняного аграрного сектору. Тому цілком обґрунтовано можна стверджувати, що сформувавши адекватну мотивації виробника ціну, ринок забезпечує економічний інтерес господарювання.

Інституційне забезпечення регулювання ринку має неабиякий вплив на його ефективність, тому цей процес потребує постійного удосконалення у контексті обов'язкового врахування тих викликів, які поставили перед державою, економікою, галуззю, суспільством сьогодні і можуть постати у майбутньому. З цього приводу зазначаємо, що постійного удосконалення потребує інструментарій регуляторної політики в частині інституцій та механізмів регулювання. Загалом і зокрема сфери життя суспільства вимагають відповідного відповідного регулювання, що породжує нові його види. На нашу думку, ринок як постійно змінюване середовище стає ефективнішим для учасників лише у випадку дієвості, а значить адаптованості інституцій та інститутів до умов суспільного буття. Тому для вирішення проблеми обов'язковим є застосування найновіших підходів у регулюванні, адаптувавши їх до національних особливостей, які безперечно існують, тобто інструментарій досягнення мети може бути різний, але в рамках єдиних правил (як от СОТ). Регулювання ринку повинно бути економічно і соціально відповідальним, тобто захищувати інтереси цієї системи.

Інституціональна структура системи регулювання ринку продовольства забезпечуватиме виконання заходів регуляторного впливу на економічні і соціальні відносини лише у випадку, застосування науково обґрунтованого підходу до прийняття рішень. Науковий підхід ґрунтується на:

1) визначенні і прогнозуванні потенціалу аграрної системи продукування благ на усіх рівнях її функціонування (починаючи із первинної ланки й закінчуючи державою);

2) моніторингу показників розвитку агровиробників і доведення їх до регуляторних органів з метою зменшення потоків асиметричної інформації у контексті передумов прийняття управлінських рішень інститутами держави щодо сільського господарства;

3) розробці системи інституцій (правил) формування подачі державному органу бухгалтерсько-економічної звітності підприємств у обсягу, який дозволить здійснювати ґрунтовний аналіз тенденцій розвитку сільськогосподарської галузі й ринку продовольства;

4) інформаційно-консультаційне забезпечення учасників ринкового процесу;

5) адекватній оцінці конкурентних переваг і можливостей виходу виробників на зовнішні ринки.

Інституціональна система розвитку та регулювання ринку продовольства є запорукою його ефективності і частині формування конкурентоспроможного сільського господарства, здатного гарантувати національну продовольчу безпеку високого рівня. Тому мета інституціонального забезпечення концентрує зусилля держави навколо цілого ряду невирішених завдань мікро, мезо-, макrorівня аграрної структури. Такими завданнями є базисні і похідні, які ми виокремлюємо, виходячи із методології розподілу інститутів. Базисними завданнями є:

1) формування і розбудова ефективного інституту праці – розбудова ринково-конкурентного підходу до мотивації працівників агропідприємств, врахування економічного вкладу селянина-працівника при розподілі доходів від праці;

2) ді
власника н
організації
ринком ліс
вності;

3) пр
за рахун
правила гри
цього роз
працівника

4) ін
лек компе
межах до
підтримує

Похі

тими розви

1) ро

власник

господарст

2) у

інтенного

вимоги набо

вирішених

ної бази в

власних техн

3) ро

власник

можливо від р

4) ро

за рах

сільського

власник

5) р

власник

власник

власник

на системи регулювання ринку виконання заходів регуляторного відносини лише у випадку, за якого підходу до прийняття рішень:

1) потенціалу аграрної системи її функціонування (починаючи з державою);

2) розвитку агровиробників і доведення з метою зменшення потоків в тексті передумов прийняття держави щодо сільського господарства;

3) (правил) формування податкової економічної звітності підприємств і ґрунтовний аналіз сільськогосподарської галузі й ринку продовольства;

4) забезпечення учасників

5) гнучких переваг і можливостей

6) розвитку та регулювання ринку ефективності і частині формування сільського господарства, здатного забезпечити безпеку високого рівня. Концентрація зусиль на виконання певних завдань мікро, мезо-, макро- рівня завданнями є базисні і пов'язані із методологією розподілу

7) ефективного інституту праці – підходу до мотивації працівників економічного вкладу селян від праці;

8) дієвого інституту власності – становлення ефективного власника на селі і структуризація за формами власності існуючих організаційно-правових форм підприємств за рахунок селекції ринком дієздатності їх функціонування у конкурентному середовищі;

9) прогнозованого і цілеспрямованого інституту управління – за рахунок утворення стійких, прогнозованих і взаємовигідних правил гри, пропалованих в системі реалізації державної політики щодо розвитку-регулювання ринку, підприємств і людини-виробника;

10) інституту влади, прогнозованого і застосовуваного в межах компетенцій на всіх рівнях ієрархій, які необхідні для дій в межах дотримання заходів ринку, здійснення стимулюючої-дотримувальної регулювання агрогосподарської системи.

Похідними завданнями у розбудові інституціональної системи розвитку та регулювання ринку вважаємо наступні:

1) розбудова ефективного інституту ринку як комплексу відносин, норм, інституцій (правил) та організаційно-господарських утворень;

2) удосконалення інституту ціни з позиції створення еквівалентного механізму ціноутворення, який дозволить забезпечити наближення доходів агровиробників до рівня відтворення вкладених у виробництво активів, справедливий розподіл питомої ваги в ціні кінцевого продукту (продовольства) частки учасників технологічного ланцюга;

3) розвиток інституту організації і підприємництва шляхом удосконалення інституцій, норм у напрямі формування рівноконкурентних форм господарювання для усіх організаційно-правових структур незалежно від розмірів;

4) розвиток інституту конкуренції і конкурентоспроможності за рахунок обмеження монополізму щодо каналів реалізації сільськогосподарської продукції, усунення бар'єрів входження на ринок дрібних товаровиробників через механізм кооперування;

5) розвиток інституту маркетингу в аспекті становлення маркетингових традицій ринкового змісту на аграрних підприємствах і розбудови ефективних каналів збуту продукції, особливо на зовнішні ринки;

6) розвиток інституту ринкової інфраструктури (як системи спеціалізованих інфраструктурних одиниць (інститутів)) в частині удосконалення існуючих і формування нових організацій, наприклад, оптових ринків, прийняття законодавчих актів;

7) розвиток інституту соціального капіталу за рахунок створення мікроклімату взаємної довіри на галузевому і міжгалузевому рівні, подолання опортуністичних проявів і байдужості селянина (і держави в окремих випадках) до проблем аграрного соціуму, створення системи ефективних саморегулювальних організацій у формі кооперативних структур, професійних та міжпрофесійних об'єднань захисту прав;

8) удосконалення державних інститутів в частині зниження рівня адміністрування ринків і посилення регулятивних впливів у напрямі підтримки агрогосподарських структурних одиниць.

Означений ракурс вирішення проблем ринку продовольства впливає з існуючих умов та проблем сільського господарства, серед яких: стабілізація аграрного укладу, виходячи з національних пріоритетів сільського розвитку; формування конкурентного середовища і усунення дискримінації окремих категорій господарських одиниць з боку державної політики підтримки; становлення справедливої, з точки зору механізму, системи ціноутворення; розвиток інфраструктури і маркетингу; переформатування системи державної підтримки.

Список використаних джерел

1. Кваша С.М. Вплив організаційно економічних заходів на формування аграрного ринку в Україні / С.М.Кваша // Регіональні проблеми розвитку агропромислового комплексу. Збірник наукових доповідей. – Львів: Львівська обласна спілка економістів України, Львівський національний аграрний університет, 2009. – 248 с. – С. 3-10.

2. Мазур А.Г. Регулювання розвитку аграрного виробництва в регіоні. / А.Г. Мазур, О.Г. Підвальна, В.М. Бондаренко, О.Г. Заболотний – Вінниця: Видавництво «Вінницька газета», 2009. – 188 с.

Тези доповіді

УДК 338.439.02(477)

ПРИХОВАНИЙ ГС
БЕ

Г. Я. Ан.
кафедри міжнародної
Львівського наці

Ефективне використання ресурсів та забезпечення на високій швидкості економічного зростання є суттєвою перешкодою і подальшого економічного розвитку. За останній рік близько 868 мільйонів людей недоїдали, а негативні наслідки економічних речовин відчувалися в багатьох країнах. Вивченням питання щодо використання ресурсів та забезпечення економічного зростання та зарубіжні дослідження. Проте мало уваги приділяється питанням «прихованого голоду», який є наслідком економічного розвитку людства. Як зазначають експерти організації ООН (ФАО), голод є найбільш важливими «...вітамінний та мінеральний» речовин, який